

Toimi työpapereita:

Erätauko- dialogien: Mikä on mahdollista? ja Miten siihen päästään? yhteenveto

Osana Perusturvan ja toimeliaisuuden hankkeen (Toimi) työtä järjestettiin kaksi Erätauko-dialogia. Ensimmäinen järjestettiin 1.10.2018, aiheena Mikä on mahdollista? Aihe jaettiin neljään pienryhmäteemaan: Perusoikeuskysymykset, julkinen talous, kansainvälinen sosiaaliturva ja työn ja yhteiskunnan muutoksiin sopeutuva sosiaaliturva.

Toinen järjestettiin 5.11.2018, aiheena Miten siihen päästään? Kaikki kolme pienryhmää keskustelivat samasta teemasta.

Erätauko-konseptiin kuuluu, että keskustellaan rakentavan dialogin periaatteiden mukaan. Dialogissa pyritään lisäämään yhteistä ymmärrystä, mutta ei pyritä yksimielisyyteen. Lisätietoa Erätauko –konseptista: <https://www.sitra.fi/eratauko/>

Erätaukoon kutsuttiin Toimi-hankkeen seurantaryhmästä puolueiden ja työmarkkinajärjestöjen edustajat sekä projektiryhmä, joka koostuu asiantuntijoista. Marraskuussa järjestettyyn dialogiin osallistui myös median edustajia. Dialogi fasilitoitiin pienryhmissä. Pienryhmien keskustelut sekä yhteinen purku kirjattiin. Tämä yhteenveto koostaa tiivistäen esillä olleet teemat ja näkökulmat.

Toimi työpapereita:

Erätauko- dialogien: Mikä on mahdollista? ja Miten siihen päästään? yhteenveto

Toimi työpapereita:

Erätauko- dialogien: Mikä on mahdollista? ja Miten siihen päästään? yhteenveto

Erätauko dialogi 1.10.2018: Mikä on oikeudellisesti ja taloudellisesti mahdollista? Tiivistelmä eri teemojen keskusteluista.

Teema: Perustuslaki uudistuksen kehiksenä

” Nykyinen perustuslaki ei ole sopuinnussa muun kuin konkurssin kanssa.”

” Toimimattomat rakenteet tulee tunnistaa ja purkaa.”

Suomessa erityinen tilanne: etuusia maksetaan suhteellisen pitkään, ilman tapaamisia ja ilman palveluihin osallistumista.

- Minimiturva on raamitettu euromääräisellä tulkinnalla.
- Mitä voidaan edellyttää viimesijaisen turvan ehdoksi? Tapaamisia, palveluita? Voidaan tarttua: toimeentulotuen määräaikainen alentaminen; siihen voidaan liittää palveluihin osallistumisen ehto.
- Voidaanko pelkkää nettihakemista evätä? Esim. vain tapaamisella saadaan riittävät tiedot, jotka ehtona etuuden saamiselle.

Asuminen

- Asuminen on perustuslain turvaama oikeus, mutta onko asumiturva erillinen perusturvasta? todettiin että perusosa on suojattu, mutta asumismenot eivät ole. Voidaan tarjota esim. kimppekämppeä. Oikeus valita asuinpaikkansa. Ovatko kuntarajat perustuslailla suunnattu - pitäisikö arvioida laajemmalla pohjalla?

Palveluista:

- Miksi Suomessa palvelut nähdään sanktioina? Muualla ei ole sama näkemys.
- Pitäisi varmistaa vaikuttavuutta; työ- ja sosiaalipuolen palvelut yhteen; ohjaamoja ja palvelutoreja. Ohjaava/kartoittava frontdesk. Palveluissa moniammatillisuutta.
- Kohdennetaan niihin jotka hyötyvät eniten.
- Palvelu ei ole itseisarvo, vaan väylä johonkin.

Työn tarjonta:

- Nopeasti opitaan, että saa olla rauhassa, mutta nopeasti opitaan pois: 3 kk tarjotaan oman alan töitä, sitten muuta. UK:ssa työvalmentajat tarttuvat; toimenpiteisiin sitoudutaan; yrityksillä on insentiivi.

Kahdensuuntainen velvoittavuus; valtio järjestää palveluja ja niihin osallistuminen on velvoite.

- Nykyinen perustuslaki on riittävä, jos tämä vastavuoroisuuden tematiikka otetaan vakavasti, ja mahdollisuuksia käytetään aktiivisesti: esim. tulee tarjota uutta asuntoa, ei vain lähetetä kirjettä, että asut kalliisti.

➔ **Teemasta ollaan melko yksimielisiä**

Toimi työpapereita:

Erätauko- dialogien: Mikä on mahdollista? ja Miten siihen päästään? yhteenveto

Teema: Julkisen talouden kestävyys

"Kapeasti vain tulonsiirtoja / kustannuksia katsoen jokainen syntyvä vauva on miinusmerkkinen"

"Miksi korjaavia päätöksiä on niin vaikea tehdä ennen kuin on pakko – toistetaanko Kreikka?"

Julkisen talouden kestävyys on pitkäjänteisyyttä, ei budjettitaloutta

- Mihin meillä on jatkossa varaa; voidaanko lisätä tuottavuutta ja saada liikkumavaraa?
- Eläkeuudistus on esimerkki; eläkejärjestelmä on nyt melko kestävä.
- Sosiaaliturva on 'sammakko kiehuva vedessä'; pikkuhiljaa kärjistyvä tilanne
- Rakenteellisiin uudistuksiin sitoutuminen on vaikeaa

Ikärakenne- Voidaanko siihen vaikuttaa, ja jos niin auttaako se?

- Pelkkä syntyvyyden lisäys ei riitä; tarvitaan tuottavuushyppy
- Pidentyvä nuoruus on tunnistettu; miten siihen liittyvät koulutuskysymykset?
- Pitäisikö tehdä iso uudistus; kaikki pääsevät yliopistoon ja vasta siellä kohdennus; pois odotusajat? Koulutusinvestointi on kriittinen.
- Jos laajennetaan tarjontaa, mukaan tulee myös opiskelijoita jotka eivät valmistu – onko se investointi hyvinvointiin, ts. syrjäytymisen ehkäisyyn – mikä on vaihtoehto?

Kannusteet työhön

- Iso linja on, että turva tuo negatiivisia kannusteita työhön osallistumiseen. Arvokysymys on miten pitkälle kannustinloukkujen purkaminen viedään.
- Laaja näkemys: sosiaaliturvan lisäksi palvelut, maksut ja verot liittyvät kannustinloukkuihin.
- Nykyjärjestelmä on rakennettu niin osina, eikä ole huomioitu yhteisvaikutusta.
- Etuuksien velvoittavuus -> korkeampi etuustaso -> palvelut maksavat.

Ihminen ja järjestelmä

- Ei lähdetä yksittäisen ihmisen syyllistämiseen, vaan korjataan järjestelmää.
- Voidaanko kannustaa muuten kuin taloudellisesti? Mikä ketäkin kannustaa?
- Nuorille hyväksytään enemmän velvoittavuutta; tavoitteena nuoren eteneminen
- Eri maiden malleissa erilaisia arvoja, esim. tasa-arvo; perhe ja nuorten toimeentulo.

Luopuminen – "olisi tärkeää että luovutaan jostain ennen kuin ollaan kriisissä"

- Lapsilisä ja rikkaat; tulonsiirrot keskiluokalta keskiluokalle (esim. kulttuuri)
- Selkeyttäminen ja kohdentaminen; juustohöylä on helpoin tie
- On myös onnistuttu: asuntolainan korkovähennys onnistuttiin poistamaan, eläkeuudistus;
- Järjestelmän legitimitetti; onko kiinni sosiaaliturvassa vai huomioidaanko muut (koulutus, palvelut); ymmärretäänkö yhteiskuntarauhan merkitys?

Vahvuuksia

- Talouden kestävyden kannalta tärkeitä muutoksia voidaan tehdä hitaasti kiiruhtamalla, tekemällä muutoksia hyväksyttävästi ja hallittavasti: päätös nyt ja vaiheittain eteenpäin. Teemasta ollaan melko samoilla linjoilla, uusia avauksia ja ajatuksia prosessin jatkovaiheeseen löydettiin

Toimi työpapereita:

Erätauko- dialogien: Mikä on mahdollista? ja Miten siihen päästään? yhteenveto

Teema: Kansainvälinen sosiaaliturva

”Moniulotteisuus, monta näkökulmaa: lähtijät, palaajat, tulijat”

”Nykyään paljon aivovientiä ulkomaille, mutta myös aivotuontia. Ohjaako sosiaaliturva?”

Tulijat ja lähtijät

- Enimmäkseen Suomeen tulee kouluttamatonta väkeä, pois lähtee koulutettuja; tänne tulevat opiskelijat eivät jää valmistuttuaan; sosiaaliturvan merkitys erilainen
- Työperäinen maahanmuutto vs. esim. turvapaikanhakijat, EU-liikkuvuus, kolmannet maat.
- Työvoiman saatavuus säänneltyä, pitäisikö tätä muuttaa?
- Onko sosiaaliturvan harmonisointi EU-tasolla sosiaaliturvan realistista/ hyödyllistä?

Toimeentulon scope: kenestä puhutaan, kun puhutaan sosiaaliturvan saajista?

- Tunnistammeko kaikki tilanteet, missä kv. sosiaaliturva tulee kyseeseen? Perintöasiat esim. tilanteissa jossa toinen puolisoista ei ole Suomen kansalainen? Pelkän kansaneläkkeen saajien profiili muuttumassa tulevaisuudessa? Miten toimitaan, kun Suomeen tulee ihmisiä, joilla ei ole minkäänlaista toimeentuloa?
- Maahanmuuttajien kohdalla painopiste enemmän työllistämiseen? Kotouttamiseen enemmän vaatimuksia?, vrt. Ruotsin kielitaitovaatimus
- Kotihoidon tuki maahanmuuttajanaishille ongelmallinen (hidastaa sopeutumista)
- Etelän eläkeläiset: Suomi maksuosuus vs. verot; tunnetaanko tämä?

Sosiaaliturvan malli, joka tukee työllistymistä, kotouttamista, eläkeläisten tilannetta

- Miten osaajat saadaan jäämään / palaamaan Suomeen? Ulkomailta opiskelleen työllistyminen?
- Sosiaaliturva on väline, mutta mihin? Sosiaaliturvalla tuetut matalapalkka-alat?
- Alustatalous: toimeentulo tulee monelta työnantajalta/monesta eri lähteestä; täydennetään pieniä tuloja sosiaaliturvalla; verotuloja ei enää kerry

Rahoitusperusta

- Asumisperusteisuus? Vakuutusperusteisuus? Syyperusteisuus? onko muutostarvetta?
- Maksajia on liian vähän saajiin verrattuna; maahanmuutto ei auta huoltosuhdetta.
- Kansainvälisen sosiaaliturvan tulisi houkuttella osaajia tänne eikä aivovientiä ulos.
- Kv -sosiaaliturvaa pitää katsoa kokonaisuutena, mutta toisaalta ulottuvuus kerrallaan
- EU-alueella hyvin eritasoisia perusturvan tasoja, ja osin ilmaisia tai subventoituja palveluita
- On myös etuuskohtaisia erityiskysymyksiä; esim. opintotukijärjestelmä (vrt. ilmaisen koulutuksen saanut henkilö lähtee maahan, jossa koulutus ei ole ilmainen, ja verotus sitä kautta pienempi). *Pitäisikö koulutus nähdä enemmän yksilön investointina?*

Palveluiden merkitys houkuttelevuudessa

- Esim. neuvola, perhevapaat. Vapaa liikkuvuus ja korkea sosiaaliturva ei sovi yhteen
- Poliittinen aspekti mukaan tarkasteluun; mm. turvan taso.
- Tuetaanko esim. työttömien uudelleen kouluttautumista, vai onko keskiössä pelkkä työnhaku vrt. esim. universal credit –mallissa kouluttautuminen ei ole helposti mahdollista.

– Todettiin, että teema kaipaa vielä syventämistä. Aiheesta järjestettiin 15.11. työkokous (Johtaja Essi Rentola, STM, [esitys verkossa](#)).

Toimi työpapereita:

Erätauko- dialogien: Mikä on mahdollista? ja Miten siihen päästään? yhteenveto

Teema: Työelämän ja talouden muutoksiin reagoiva järjestelmä

"Eriytyminen alueiden ja organisaatioiden välillä lisääntyy."

"Olemme kokoaikatyön yhteiskunta: voiko muuttaa sitä enemmän sekä-että, eikä joko-tai."

Robotisaatio, automatisaatio:

- Tuoko vai viekö työpaikkoja; tuottavuutta ja uusia mahdollisuuksia? Kyse on osaamisesta ja notkeudesta. Säilyykö julkisen talouden toimintalogiikka?
- Sosiaaliturvajärjestelmä tulisi sitoa entistä enemmän osaamisen uudistamiseen
- Teknologian kehitys ihmisen ehdoilla; vaikutetaan nyt kun ilmiöt ovat riittävän suuria.
- Miten systeemi vastaa siihen, että yksilön rooli vaihtelee (työntekijä, freelancer jne.)

Alustatalous

- Suomessa ehkä prosentti tai muutama saa toimeentulonsa. Mitä verotetaan?
- Alustat ovat muualla kuin Suomessa tai Euroopassa. Miten saadaan tarvittavaa sääntelyä kv-sopimukseen jne.? Riskejä ei voi ulkoistaa vaan alustatyöntekijöiden kontolle
- Suomen vahvuutena esim. se että ihminen uskaltaa rohkeammin lähteä riskialttiiseen bisnekseen, jos tietää, että sosiaaliturvajärjestelmä on tukena, jos epäonnistuu.

Perustuloajatukseen ristiriitainen suhtautuminen

- Olennainen kysymys minkä suuruinen se on, ei se miksi sitä kutsutaan. Jos tähdätään yksinkertaisuuteen, osan mielestä perustulo on ratkaisu.
- Onko perustulo liian kaavamainen; entä lapsiperheiden tilanteet? Syysperusteisuus vs. ansiosyyperusteisuus? Miten vaikuttaa työllistymiseen?
- Yrittäjien sosiaaliturvan ratkaisu: Onko kyse nivelvaiheista, siirtymävaiheista

Työelämä

- Mistä luotettavaa tietoa työelämän murroksen mittakaavasta ja vaikutuksista työyhteisössä? Helpompi arvioida teknistä kehitystä, kuin esim. sosiaalisia muutoksia.
- Samanaikainen työteko ja sosiaaliturva – onko toivottavaa (vrt. Uber-kuski ja sosiaaliturva)? Mihin raja vedetään? –Tosiasiassa jo nyt asumistuen kautta!?
- Vastentahtoinen yrittäjyys vs. halu alkaa yrittäjäksi tunnistettava erillisinä

Palvelut

- Pitäisikö [työttömyys]turvan voida seurata suhdanteita? Työllisyysasteen kohottaminen keskeistä ja tulisi ottaa tavoitteeksi, edellyttää muutoksia työttömyysturvaan
- Syrjäytymisuhan alla oleville julkiset palvelut edellä, ei etuudet edellä. Hyvät palvelut parempi kuin antelias tukijärjestelmä, esim. mahdollisuus hyvää esikouluun jne.
- Ihmiset tarvitsevat tuoppausta, tukea jne. toiset enemmän ja toiset vähemmän

Muutoksista

- Tunnistettava ideologiset erot, ihmiskäsitys. Halutaanko säilyttää hyvinvointiyhteiskunta?
  - Suomen järjestelmä on liian hallituskausikeskeinen, ei tue isoja pitkäaikaisia muutoksia
  - Jännitteitä on paljon ja ne pitää ratkaista: tarvitaan kaikkien osallistumista, mutta toisaalta voi olla, että kaikkea osaamista ei tarvita enää jne.
- Teemassa jo tunnistettuja elementtejä, mutta myös kysymyksiä jotka tukevat jatkotyötä

Toimi työpapereita:

Erätauko- dialogien: Mikä on mahdollista? ja Miten siihen päästään? yhteenveto

Erätauko –dialogi 5.11.2019: Miten siihen päästään?

Kaikki pienryhmät keskustelivat samasta teemasta; yhteenveto teemoiteltu.

”..ei voi ajatella koko ajan vain päämäärää vaan myös sitä polkua.”

”Uudistaminen tarkoittaa eri ihmisille eri asioita”

Päätöksenteon vaikeus tunnetaan

- Muutokset joista kaikki ovat yhtä mieltä eivät ole isoja valintoja, pitää kestää erimielisyyttäkin
- Yleiset tavoitteet (kuten esim. työllisyys) ohjaavat poliittisia valintoja, hallituspohjan vaihdos muuttaa tilannetta
- Samaan tavoitteeseen voidaan päästä eri tavoin, hyvä jos hallituksen keino ja opposition keinot lähestyvät toisiaan
- Ratkaistavan kysymyksen mekanismit pitää tuntea; jos se halutaan asettaa tavoitteeksi, esimerkiksi syntyvyyden muutosten syitä ei tunneta niin hyvin että sitä voisi käyttää muuttujana
- mikä on ensimmäinen askel, jos otetaan helpoin askel, niin viekö se mihinkään; jos otetaan iso askel, onnistutaanko
- Hallituskausien yli sitoutuminen vaikeaa.
- On helpompi sanoa mitä kaikkea hyvää sen uudistuksen tulisi tuoda, ja vaikeampaa sanoa mistä resurssit tähän kaikkiin saatiin

Uudistuksen tekijät

- Arvovalinnat pitää tehdä poliittisessa päätöksenteossa
- Parlamentaarinen työskentely: joko ennen poliittista päätöstä (kuten Toimi) tai sen jälkeen
- Ansioturva valmistelussa mukana; ei vain virkamies- ja tutkijakomitea
- Keskusteluissa esillä komitea jossa olisi virkamiehiä ja tutkijoita. Hallitus kirjoittaisi toimeksiantoon poliittiset linjaukset, puoli vuotta komiteatyötä (tutkijat ja virkamiehet) ja puoli vuotta eduskunnassa
- Miten kansalaisia kuullaan? vai pohtivatko tutkija kammioissaan kansalaisraateja?

Vaiheittainen eteneminen mutta yhteinen tavoite

- Tarvitaan selvästi kirjattu yhteinen tavoite, osauudistusten keskenään synkronissa.
- Yhteinen tavoite pitää ymmärtää: Jos asetetaan tavoite, että yksinkertaistetaan, ketä se palvelee, vai onko meillä tavoite parempi palvelumuotoilu, ihmisen toiminnan sujuvuus
- Ei pidä haukata liian isoa kakkua, parempi paloitella pienempiin palasiin ja lähteä ajankohtaisista kokemuksista
- Voitaisiin ajatella esimerkiksi jaksottaista ja vähittäistä uudistusta jossa alkuun liitettäisiin toimeentulotukeen palveluita.
- Monia asioita tehdään jo hyvin, mutta käytännöt eivät leviä, uudistuksena ei pidetä sitä että levitetään hyviä käytäntöjä, ei tehdä uutta lainsäädäntöä
- Nykytilan hyviä asioita ei pidä hukata.
- Huomiota pitää kiinnittää, että valmistellaan ketterä lainsäädäntö, joka toimii muutoksissakin, ja sen toimeenpanolle aikaa.

Toimi työpapereita:

Erätauko- dialogien: Mikä on mahdollista? ja Miten siihen päästään? yhteenveto

Eteneminen pilotoinnin tai kokeilujen kautta

- pilotointi olisi hyvä, mutta vaikea tehdä pilottia jossa jonkun etuisuudet laskevat
- Meillä keskustelu jatkui myös kokeiluihin ja muuhun,
- marginalisaatio ja polarisaatio, tulee ryhmiä joilla aidosti on tarvetta
- havainnot pitäisi suunnata erityisesti tiettyihin ryhmää
- siiloutumisen ongelmasta, kokeiluista pitäisi pystyä ammentamaan, olisi tunnistettava mistä voidaan tehdä niitä isoja steppejä

Kansalaisten kuuleminen ja viestintä

- Ihmiset pitäisi saada tavalla tai toisella mukaan
- Viestinnän kannalta pitäisi olla melkein yksimieliset linjaukset siitä mitä tavoitellaan, viestinnän pitäisi olla yhdenmukaista ja jatkuvaa
- Sote varoittavana esimerkkinä, oli välillä ihan sama mitä hallitus sanoi ja kertoi, niin konsensus vallitsi, että kyseessä on vain poliittinen lehmänkauppa, kansalaisten kiinnostus heikkeni
- Kokonaisuus esillä ja ihmisen omalla kielellä puhuminen, kansalaisten kesken keskustelu
- Keskustelua tarvitaan, se että joku tulee jostain ja työntää johonkin, ei ole mahdollista; se mitä on toimi hankkeessa tehty, se on ainakin parempaa
- Ei voi uudistaa niin että joku auktoriteetti sanelee.